

19 Αγγλοελληνικό γλωσσάριο όρων και ορισμών εννοιών αισθητηριακής ανάλυσης

Μαλαματένια Παναγιώτου, Κωνσταντίνος Γκατζιώνης, Γεώργιος Α. Τσιάμας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανάγκη να αποδοθεί η ορολογία του πεδίου της αισθητηριακής ανάλυσης στα ελληνικά διαγνώστηκε τόσο σε αισθητηριακές μελέτες καταναλωτή στη βιομηχανία και σε ερευνητικούς οργανισμούς όσο και κατά τη συγγραφή ελληνικών επιστημονικών εργασιών ή κατά την απόδοση αποτελεσμάτων ξενόγλωσσων εργασιών στα ελληνικά. Αυτή η διαπίστωση έδωσε το έναυσμα να δημιουργηθεί το «Αγγλοελληνικό γλωσσάριο όρων και ορισμών εννοιών αισθητηριακής ανάλυσης» κατά το διεθνές πρότυπο ISO 5492:2008 Sensory analysis – Vocabulary. Το Γλωσσάριο αποτελείται από το αγγλικό μέρος του ISO 5492:2008 και το ισοδύναμό του στα ελληνικά, που συντάχθηκε ύστερα από μετάφραση, αναθεώρηση και επεξεργασία του αγγλικού και περιέχει 199 αγγλοελληνικά ορολογικά λήμματα. Κάθε λήμμα περιέχει τον όρο και τον ορισμό της έννοιας στην αγγλική και ελληνική γλώσσα. Κατ' αντιστοιχία προς το ISO 5492:2008, το Γλωσσάριο περιλαμβάνει τέσσερα θεματικά κεφάλαια: Γενική Ορολογία, Ορολογία σχετική με τις αισθήσεις, Ορολογία σχετική με οργανοληπτικά χαρακτηριστικά και Ορολογία σχετική με μεθόδους, καθώς και το Συνολικό αλφαβητικό αγγλοελληνικό γλωσσάριο όλων των λημμάτων. Ακολουθήθηκαν οι αρχές σχηματισμού όρων όπως αυτές προσδιορίζονται στο σχετικό ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 402 και αξιοποιήθηκαν οι μεταφραστικές τεχνικές κατά το διεθνές πρότυπο ISO 704:2000. Δύο επιτροπές εργάστηκαν για την απόδοση όρων και ορισμών, αποτελούμενες αφ' ενός από γλωσσολόγους και ορολόγους (Γενικό Επιστημονικό Συμβούλιο Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας) και αφ' ετέρου από ειδικούς της αισθητηριακής ανάλυσης του τροφίμου (Εργαστήριο Μελέτης Αντιδράσεων Καταναλωτή και Οργανοληπτικής Ανάλυσης Τροφίμων και Ποτών) του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Το εγχείρημα ήταν απαιτητικό, καθώς η ορολογία του πεδίου προορίζεται για χρήση από επαγγελματίες του χώρου, αλλά και από μη ειδικούς -καταναλωτές που συμμετέχουν σε έρευνες αισθητηριακής ανάλυσης. Η μεθοδολογία απόδοσης της ορολογίας του πεδίου και νεοόροι που δημιουργήθηκαν παρουσιάζονται σε λεπτομέρεια, όπως και θέματα που προέκυψαν με συγκεκριμένους όρους και πώς αυτά αντιμετωπίστηκαν. Διαπιστώθηκε η ανάγκη αφ' ενός αναθεώρησης του αγγλικού προτύπου, και αφ' ετέρου δημιουργίας ελληνικού προτύπου με παραδείγματα τροφίμων από την ελληνική αγροδιατροφή και αγορά.

«English-Greek glossary of terms and definitions of sensory analysis concepts»

Malamatenia Panagiotou, Konstantinos Gkatzionis, Georgios A. Tsiamas

ABSTRACT

The need for sensory analysis terms in the Greek language was diagnosed in consumer studies both in the industrial and academic research domains, as well as in the scientific papers in Greek writing process in or when citing results of foreign language papers in Greek. This realization has led to the

development of the "English-Greek glossary of terms and definitions of sensory analysis concepts" according to the international standard ISO 5492:2008 Sensory analysis – Vocabulary. This glossary consists of the English part of ISO 5492:2008 and its equivalent in Greek, which was compiled after translation, revision and editing of the English lemmas and contains 199 English-Greek terminological entries. Each entry contains the term and definition of the concept in English and Greek. In analogy to ISO 5492:2008, the glossary consists of a) four thematic chapters: General Terminology, Terminology related to the senses, Terminology related to organoleptic characteristics, and Terminology related to methods, as well as b) the Complete alphabetical English-Greek glossary of all entries. The principles of term formation as defined in the relevant Greek standard ELOT 402 were followed and translation techniques were used according to the international standard ISO 704:2000. Two committees worked on the rendering of terms and definitions, consisting on the one hand of linguists and terminologists (General Scientific Council of the Hellenic Society for Terminology), and on the other hand by experts in the sensory analysis of food (Consumer and Sensory Lab) of the University of the Aegean. The project was demanding, as the terminology of the field is intended for use by professionals in the field, but also by non-specialists -i.e., consumers participating in sensory analysis surveys. The methodology of rendering the terminology of the field and of new terms formation are presented in detail, as well as issues that arose regarding specific terms and how they were addressed. The need to revise and update the English standard was identified, in addition to the need to substitute the examples of food properties and descriptive adjectives provided in the Greek model with examples of Greek agri-food products and the Greek market.

0 Εισαγωγή

Ως αισθητηριακή ανάλυση ορίζεται το επιστημονικό πεδίο που ασχολείται με την πρόκληση, μέτρηση, ανάλυση και εξήγηση των ανθρώπινων αντιδράσεων προς διάφορα προϊόντα, όπως αυτά γίνονται αντιληπτά μέσω των αισθήσεων (Kemp et al., 2013). Οι μετρήσεις που προκύπτουν από τις διάφορες δοκιμασίες δίνουν χρήσιμες πληροφορίες για τον τρόπο που αντιλαμβάνεται ο καταναλωτής τα προϊόντα, συχνά τρόφιμα, και τον βαθμό που αυτά είναι αποδεκτά.

Το διαθέσιμο λεξιλόγιο για την αισθητηριακή ανάλυση στην ελληνική γλώσσα ήταν μέχρι πρόσφατα εξαιρετικά περιορισμένο και σε μεγάλο βαθμό ανομοιόμορφο, όπως διαπιστώθηκε σε αισθητηριακές μελέτες καταναλωτή στη βιομηχανία και σε ερευνητικούς οργανισμούς, κατά τη συγγραφή ελληνικών επιστημονικών εργασιών και κατά την απόδοση

αποτελεσμάτων ξενόγλωσσων εργασιών στα ελληνικά. Η πρώτη εργασία καθαρά ορολογικής φύσης ξεκίνησε το 2019 (Panagiotou, 2022· Παναγιώτου & Γκατζιώνης, 2021)· για την εργασία αυτή χρησιμοποιήθηκε ως βάση το αντίστοιχο πρότυπο του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης ISO 5492:2008.

Ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης, γνωστός και ως ISO, είναι ένας ανεξάρτητος, μη κυβερνητικός διεθνής οργανισμός με μέλη 167 εθνικούς οργανισμούς τυποποίησης. Ιδρύθηκε το 1947 και αρχικά αποτελούνταν από 67 τεχνικές επιτροπές, δηλαδή ομάδες ειδικών που επικεντρώνονταν σε ένα συγκεκριμένο θέμα¹.

1 Διάκριση μεταξύ γενικής και τεχνικής γλώσσας

Ως τεχνική ή ειδική γλώσσα ορίζεται αυτή που χρησιμοποιούν οι ειδικοί σε κάποιον τομέα (επαγγελματικό, επιστημονικό κ.λπ.). Οι ειδικές γλώσσες αποτελούν επιμέρους συστήματα που στηρίζονται στη -και παράγονται από τη- γενική γλώσσα. Δεν υπάρχει καμιά απόλυτη τομή ανάμεσα στη γενική και την ειδική γλώσσα. Το κατώφλι ανάμεσα στη γενική και την ειδική γλώσσα μπορεί να οριστεί μόνο από πραγματολογικά κριτήρια που παράγονται από τη χρήση (Θεοδωροπούλου, χ.χ.). Κάποιοι επεκτείνουν τη διάκριση περαιτέρω, μεταξύ τεχνικής και επαγγελματικής επικοινωνίας, ορίζοντας ως τεχνική επικοινωνία εκείνη που απευθύνεται σε ευρύτερο ή μη εξειδικευμένο κοινό, ενώ η επαγγελματική χρησιμοποιείται εντός συγκεκριμένου επαγγελματικού κλάδου, οργανισμού ή πεδίου πεδίου (Mussack, 2021). Το πιο σημαντικό χαρακτηριστικό της τεχνικής γλώσσας είναι η ορολογία του πεδίου (Βαλεοντής & Κριμπάς, 2014).

2 Η αισθητηριακή ορολογία ως τεχνική γλώσσα και η μετάφρασή της στα ελληνικά

Το λεξιλόγιο της αισθητηριακής ανάλυσης είναι ένα παράδειγμα τεχνικής γλώσσας που αποτελεί υποομάδα της γενικής γλώσσας και χρησιμοποιείται σε επαγγελματικές και τεχνικές περιστάσεις επικοινωνίας. Αποδίδοντας το λεξιλόγιο αυτό από μία γλώσσα σε μία άλλη, θα πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν όλες οι πτυχές της γλώσσας, π.χ. επίπεδο λόγου, υφολογικά χαρακτηριστικά και ο τελικός χρήσης, καθώς, ως επικοινωνιακό συμβάν, η μετάφραση επηρεάζεται από ένα πλήθος κειμενικών και εξωκειμενικών παραμέτρων που σχετίζονται, μεταξύ άλλων, με τον πομπό, τον δέκτη, το μήνυμα ή και τον σκοπό της επικοινωνίας (Λουπάκη, 2005).

Ειδικά για τη μετάφραση του αισθητηριακού λεξιλογίου, θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν ότι το επίπεδο χρήσης της γλώσσας μπορεί να ποικίλλει από επίσημο (για περιπτώσεις

¹ International Organization for Standardization (ISO). <https://www.iso.org/home.html>

επαγγελματικής επικοινωνίας μεταξύ ειδικών) έως ημιεπίσημο (για περιπτώσεις τεχνικής επικοινωνίας που περιλαμβάνουν την κοινοποίηση σύνθετων πληροφοριών σε μη εξειδικευμένο κοινό) ή χαλαρό για επικοινωνία μεταξύ καταναλωτών ή μελών ομάδας αισθητηριακής ανάλυσης διαφόρων μορφωτικών επιπέδων. Κατά συνέπεια, οι όροι στα ελληνικά θα πρέπει να μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες επικοινωνίας τόσο των επιστημόνων όσο και των μη ειδικών, δεδομένου ότι οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνται στον χαρακτηρισμό τροφίμων κατά τη διάρκεια διαδικασιών δημιουργίας οργανοληπτικού προφίλ και οργανοληπτικής ανάλυσης.

Για παράδειγμα, η λέξη «sourness» μεταφράστηκε ως «ξινότητα», που είναι νεολογισμός, και η λέξη «ξινάδα», που είναι μια λέξη του γενικού λεξιλογίου, δόθηκε ως ισοδύναμο για περιστάσεις χαλαρού επιπέδου χρήσης. Ένα άλλο παράδειγμα είναι η λέξη «brittle» που μεταφράστηκε ως «εύθραυστος (που θραύεται στο δάγκωμα)», συνδυάζοντας με τον τρόπο αυτό μια λέξη υψηλού επιπέδου χρήσης με μια εξήγηση περιοριστική της έννοιας. Η λέξη «ψαθυρός» που είναι μια ακόμη ελληνική ισοδύναμη του «brittle» δεν επιλέχθηκε, καθώς δεν λημματογραφείται σε όλα τα νεοελληνικά λεξικά, και χαρακτηρίζεται ως «αρχαϊκή» σε όσα καταγράφεται.

3 Η διαδικασία απόδοσης του λεξιλογίου της αισθητηριακής ανάλυσης στα ελληνικά

Το ISO 5492:2008 (International Organization for Standardization, 2008) για την αισθητηριακή ανάλυση περιλαμβάνει αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά, ρωσικά και ισπανικά ισοδύναμα για τους όρους. Για την απόδοσή τους στα ελληνικά συγκροτήθηκε επιτροπή αποτελούμενη από δύο μέλη του Εργαστηρίου Μελέτης Αντιδράσεων Καταναλωτή και Οργανοληπτικής Ανάλυσης Τροφίμων και Ποτών (ΕΜΑΚΟΑΤΠ) του Πανεπιστημίου Αιγαίου (λεξικογράφος και επιστήμονας τροφίμων) και δύο μέλη του Γενικού Επιστημονικού Συμβουλίου της Ελληνικής Εταιρείας Ορολογίας (ΓΕΣΥ/ΕΛΕΤΟ) (πρόεδρος και γενικός γραμματέας, έμπειροι ορολόγοι). Τα μέλη του ΕΜΑΚΟΑΤΠ και του ΓΕΣΥ/ΕΛΕΤΟ εργάστηκαν ανεξάρτητα για την απόδοση των όρων στα ελληνικά, χρησιμοποιώντας πηγές, όπως διαδικτυακά εργαλεία μετάφρασης και βάσεις όρων, παράλληλα κείμενα στα αγγλικά και ελληνικά, έγγραφα μεταφρασμένα από τις μεταφραστικές υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δίγλωσσα αγγλοελληνικά και μονόγλωσσα ελληνικά λεξικά, βιβλία ελληνικής γραμματικής, επιστημονικά άρθρα και βιβλία αισθητηριακής ανάλυσης, σχετικές διδακτορικές διατριβές κ.ά. Η επιτροπή συνεδρίαζε ανά δύο εβδομάδες με τα υπόλοιπα μέλη του ΓΕΣΥ/ΕΛΕΤΟ, τα οποία είναι διακεκριμένοι γλωσσολόγοι, ορολόγοι και μεταφραστές. Γινόταν συζήτηση για τα προτεινόμενα ελληνικά ισοδύναμα και έπρεπε να επιτευχθεί

συναίνεση μέσω ανταλλαγής απόψεων και παρουσίασης αποδεικτικών στοιχείων, διαφορετικά επικρατούσε η γνώμη της πλειοψηφίας.

4 Τεχνικές και αρχές σχηματισμού όρων που ακολουθήθηκαν κατά την απόδοση του λεξιλογίου της αισθητηριακής ανάλυσης στα ελληνικά

Η επιτροπή εργάστηκε εφαρμόζοντας τις τεχνικές και αρχές σχηματισμού όρων, όπως περιγράφονται στο διεθνές πρότυπο ISO 704:2000 (αναθεωρήθηκε πρόσφατα και είναι διαθέσιμο ως ISO 704:2022) και το αντίστοιχο ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 402 «Ορολογική εργασία – Αρχές και μέθοδοι» [Ορόγραμμα 102 (Βαλεοντής, 2010α), Ορόγραμμα 103 (Βαλεοντής, 2010β)]. Πιο συγκεκριμένα:

4.1 Τεχνικές σχηματισμού όρων

Σχηματισμός νέων όρων: Νέοι όροι, γνωστοί και ως νεολογισμοί, είναι δυνατόν να σχηματιστούν ακολουθώντας τις αρχές της παραγωγής, της σύνθεσης ή της συντόμευσης, δημιουργώντας έτσι μονολεκτικούς όρους, μονολεκτικούς ή πολυλεκτικούς σύμπλοκους όρους, ή συντομομορφές διαφόρων τύπων αντίστοιχα.

Χρήση υπάρχουσών μορφών: Όροι μπορούν να σχηματιστούν με τη μετατροπή μιας υπάρχουσας μορφής (π.χ. ένα επίθετο μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ουσιαστικό), με τη χρήση μιας λέξης γενικού λεξιλογίου ως όρου (οροποίηση), με τον δανεισμό όρου από άλλο επιστημονικό πεδίο (διαθεματικός δανεισμός) ή με τη χρήση σημασιολογικής μεταφοράς (παρομοίωση και συνεκδοχή).

Διαγλωσσικός δανεισμός: Όροι μπορούν να σχηματιστούν με δανεισμό ξένων όρων και μεταγράφοντας αυτούς με ελληνικούς χαρακτήρες (άμεσος δανεισμός) ή μεταφράζοντας τα μορφολογικά στοιχεία του ξένου όρου ένα προς ένα (μεταφραστικός δανεισμός).

4.2 Αρχές σχηματισμού όρων

Διαφάνεια: Η μορφολογία του όρου αποκαλύπτει, ως ένα βαθμό, την έννοια, χωρίς την ανάγκη να συνοδεύεται από ορισμό.

Συνέπεια: Οι όροι αποτελούν μέρη ενός συστήματος. Κατά συνέπεια, οι νέοι όροι οφείλουν να εντάσσονται ομαλά στο σύστημα αυτό και να είναι συνεπείς με αυτό.

Γλωσσική καταλληλότητα: Τα σημασιολογικά σχήματα που ακολουθούνται για τον σχηματισμό των όρων πρέπει να είναι οικεία και καθιερωμένα στη γλωσσική κοινότητα στην οποία απευθύνονται.

Γλωσσική οικονομία: Οι όροι οφείλουν να είναι όσο το δυνατόν πιο συνοπτικοί. Επομένως, προτιμώνται οι μονολεκτικοί όροι.

Ικανότητα παραγωγής και σύνθεσης: Απαιτείται να προτιμώνται σχηματισμοί όρων που ευνοούν την δημιουργία παραγώγων και συνθέτων, σύμφωνα με τους κανόνες παραγωγής και σύνθεσης της ελληνικής γλώσσας.

Γλωσσική ορθότητα: Απαιτείται να προτιμώνται σχηματισμοί όρων που συμμορφώνονται με τα φωνολογικά, μορφολογικά και συντακτικά πρότυπα της ελληνικής γλώσσας.

Γλωσσική εντοπιότητα: Προτιμώνται όροι στην ελληνική γλώσσα έναντι των άμεσων δανείων.

5 Προβληματισμοί που προέκυψαν κατά τη διαδικασία απόδοσης του λεξιλογίου της αισθητηριακής ανάλυσης στα ελληνικά και πώς αντιμετωπίστηκαν

Κατά τη μετάφραση της ορολογίας της αισθητηριακής ανάλυσης στα ελληνικά προέκυψαν ορισμένα ζητήματα που αφορούσαν κυρίως στον σχηματισμό νέων όρων. Παραδείγματα τέτοιων όρων και οι αποφάσεις που ελήφθησαν για τον χειρισμό τους παρατίθενται παρακάτω:

5.1 Χρήση παρένθεσης σε τμήμα του όρου

Ο όρος **attribute** αποδίδει μια βασική έννοια της αισθητηριακής ανάλυσης και εμφανίζεται σε πολλούς ορισμούς. Η λέξη αυτή στη γενική γλώσσα μεταφράζεται συνήθως ως *χαρακτηριστικό* (αποδίδοντας και τις λέξεις *feature* και *characteristic*). Το πρόβλημα είναι ότι στην αισθητηριακή ανάλυση δηλώνει 'χαρακτηριστικά τροφίμων, ειδικά όπως αυτά γίνονται αντιληπτά μέσω των αισθήσεων' και ο όρος μπορεί να απαντάται στην ίδια πρόταση με τη λέξη *feature* ή *characteristic*. Έτσι, αποδόθηκε ως **(αντιληπτό) χαρακτηριστικό**, αξιοποιώντας τον ορισμό και βάζοντας τη λέξη *αντιληπτό* σε παρένθεση για την περίπτωση που θα χρειαστεί να διαφοροποιήσουμε μεταξύ των *attribute*, *feature* και *characteristic* αναφορικά με ένα προϊόν.

Για τα επίθετα **crunchy** και **crispy**, τα οποία εκφράζουν βαθμούς θραυστότητας, το ίδιο επίθετο χρησιμοποιήθηκε με την προσθήκη περιγραφής σε παρένθεση για την περίπτωση που χρειάζεται να γίνει διάκριση μεταξύ των δύο: **crunchy = τραγανός (κατά τη μάσηση)**, **crispy = τραγανός (στο δάγκωμα)**.

5.2 Σχηματισμός νέων όρων κατ' αναλογία προς υπάρχοντες

Ο όρος **duo-trio test** αποδόθηκε ως **δοκιμή «δύο-από-τρία»**, παρ' ό,τι βρέθηκε να έχει ήδη αποδοθεί ως *δοκιμή duo-trio*. Η χρήση της ελληνικής γλώσσας θεωρήθηκε προτιμότερη σύμφωνα με τις προαναφερθείσες αρχές. Ο όρος έτσι αποδόθηκε αξιοποιώντας τον ορισμό

της έννοιας και κατ' αναλογία προς τον τρόπο απόδοσης άλλου σχετικού όρου, που ήταν ήδη διαδεδομένος στα ελληνικά, τον όρο *two-out-of-five test* = δοκιμή «δύο-από-πέντε».

Για πολλούς από τους όρους, η μεταφραστική αρχή της συνέπειας τηρήθηκε, έπειτα από τις αρχές της γλωσσικής καταλληλότητας και ορθότητας. Οι ελληνικοί όροι σχηματίστηκαν κατ' αναλογία προς υπάρχοντες, εφαρμόζοντας τον κανόνα προτίμησης μονολεκτικών όρων και χρησιμοποιώντας το αντίστοιχο επίθετο ως θέμα με την προσθήκη της κατάληξης σχηματισμού ουσιαστικών *-ότητα*, όπως για παράδειγμα, **sourness** = **ξινότητα**, **bitterness** = **πικρότητα**, **saltiness** = **αλμυρότητα**, **astringency** = **στυφότητα**, **pungency** = **πικαντικότητα**, **fracturability** = **θραυστότητα**, **adhesiveness** = **προσφυσιτικότητα**, **granularity** = **κοκκιότητα**.

Για τον όρο **palatability** δύο μεταφραστικές επιλογές ήταν διαθέσιμες από το λεξιλόγιο της γενικής γλώσσας: *νοστιμάδα* και *γευστικότητα*. Όμως, καμία από τις δύο επιλογές δεν ανήκει υφολογικά στο ίδιο επίπεδο με τον αγγλικό όρο *palatability*. Έτσι, ένας νέος όρος σχηματίστηκε, η **ευγευστότητα**, όρος που αποδίδει την έννοια, είναι σημασιολογικά διαφανής και ταιριάζει υφολογικά και μορφολογικά με άλλους όρους του πεδίου.

Η μετάφραση αγγλόφωνων όρων που προήλθαν μορφολογικά από ελληνικές λέξεις ήταν μια σχετικά πιο εύκολη διαδικασία. Παρ' ό,τι οι ελληνικοί όροι που προέκυψαν είναι νεολογισμοί, λέξεις άγνωστες στους χρήστες και μη καθιερωμένες, είναι σημασιολογικά διαφανείς. Τέτοιοι όροι, που προέκυψαν από ελληνικές λέξεις, είναι: **somesthesis** = **σωματαιοθησία**, **σωματαίσθηση**, **kinesthesis** = **κιναισθησία**, **κιναισθηση**, **psychophysics** = **ψυχοφυσική**. Οι όροι αυτοί σχηματίστηκαν κατ' αναλογία με τους αντίστοιχους αγγλικούς. Πιο συγκεκριμένα, οι όροι **σωματαιοθησία** και **σωματαίσθηση** σχηματίστηκαν χρησιμοποιώντας το θέμα της γενικής πτώσης του πρώτου συνθετικού της λέξης (*του σώματ-ος*), ενώ για τον αγγλόφωνο **kinesthesis** ο ελληνικός όρος σχηματίστηκε κατ' αναλογία προς το πρώτο συνθετικό της λέξης, με μεταγραφή σε ελληνικούς χαρακτήρες, που είναι γνωστή λέξη του ελληνικού γενικού λεξιλογίου (*η κίνηση*).

Μια άλλη ενδιαφέρουσα περίπτωση είναι ο όρος **halo effect**, ο οποίος είχε ήδη αποδοθεί και χρησιμοποιούνταν ως *φαινόμενο του φωτοστέφανου*. Αυτό όμως αποτελεί κακή απόδοση του όρου, καθώς το φαινόμενο που αποδίδει δεν έχει σχέση με την ελληνική λέξη «φωτοστέφανο», αλλά σημαίνει την 'ειδική περίπτωση επίδρασης του πλαισίου εφαρμογής όπου η ευνοϊκή ή δυσμενή αξιολόγηση ενός ερεθίσματος σε ένα χαρακτηριστικό τείνει να προκαλέσει ευνοϊκή ή δυσμενή αξιολόγηση άλλων χαρακτηριστικών του ίδιου ερεθίσματος που εξετάζονται ταυτόχρονα'. Συνεπώς, ο όρος μεταφράστηκε ως **φαινόμενο της άλω**, που

περιγράφει το φαινόμενο με πιο διαφανή τρόπο, χρησιμοποιώντας την αντίστοιχη ελληνική λέξη από την οποία προέκυψε ο αγγλικός όρος. Αν και η ελληνική λέξη *άλως* είναι υφολογικά επίσημη και λογοτεχνική κατά τα ελληνικά λεξικά και ακολουθεί αρχαιοπρεπείς κανόνες κλίσης, είναι ετυμολογικά και σημασιολογικά πιο κατάλληλη για να αποδοθεί η έννοια.

Άλλοι όροι που αποδόθηκαν κατ' αναλογία προς τους αγγλόφωνους, δημιουργώντας νεολογισμούς, είναι: **mouthfeel = στοματαίσθημα**, **afterfeel = μεταίσθημα**.

5.3 Χρήση υπαρχουσών μορφών με νέα σημασία

Το επίθετο **crusty**, που περιγράφει 'τρόφιμο με σκληρή κρούστα που σπάει εύκολα, όπως π.χ. η κόρα του φρέσκου ψωμιού', αποδόθηκε ως **κρουστός**, χρησιμοποιώντας μια υπάρχουσα ελληνική λέξη με νέα σημασία. Το επίθετο *κρουστός* στη γενική γλώσσα χρησιμοποιούνταν ήδη για να περιγράψει 1) ένα μουσικό όργανο που παίζεται με κρούση και 2) ένα είδος υφάσματος με πολύ πυκνή ύφανση ή πλεκτό πλεγμένο πολύ σφιχτά.

5.4 Χρήση του ορισμού στον όρο

Τα επίθετα που δίνονται στο ISO 5492:2008 ως παραδείγματα βαθμών για τις ιδιότητες της προσφυσικότητας και της κοκκιότητας αποδόθηκαν στα ελληνικά με ποιοτικούς βαθμούς. Η επιλογή αυτή έγινε διότι δεν υπάρχουν στα ελληνικά τόσα διαφορετικά συνώνυμα για να εκφράσουν αυτές τις διαφορές. Έτσι, χρησιμοποιήθηκε το βασικό αντίστοιχο επίθετο για την εν λόγω κάθε φορά ιδιότητα συνοδευόμενο από επίρρημα βαθμού, όπως για παράδειγμα, **tacky = ελαφρώς κολλώδης**, **clinging = μετρίως κολλώδης**, **goeey** και **gluey = πολύ κολλώδης**, **sticky** και **adhesive = εξαιρετικά κολλώδης**.

Ο όρος **grading** αποδίδει μια μέθοδο αξιολόγησης, που περιλαμβάνει διάφορες υπο-μεθόδους, όπως (στα αγγλικά) **ranking**, **rating** και **scoring**. Στην ελληνική γενική γλώσσα και οι τρεις λέξεις θα μπορούσαν να μεταφραστούν ως *βαθμολόγηση* ή *βαθμολογία*, σημαίνοντας γενικώς την απόδοση αριθμού που έχει συγκεκριμένη αξία. Στην αισθητηριακή ανάλυση, όμως, αυτοί οι όροι αναφέρονται σε διαφορετικές υπο-μεθόδους αξιολόγησης και η διάκριση μεταξύ τους πρέπει να είναι γλωσσικά εμφανής. Έτσι, οι ορισμοί αξιοποιήθηκαν για τους όρους **scoring = βαθμολόγηση** και **grading = διαβάθμιση**, με επιπλέον πληροφορία για το **rating = διαβάθμιση σε κλίμακα**.

Ο όρος **hedonic** σημαίνει 'σχετικός με την ευχαρίστηση' (*WordReference.Com*, χ.χ.) και προέρχεται από τη λέξη του ελληνικού γενικού λεξιλογίου *ηδονικός*, που σημαίνει 'σχετικός με ηδονή ή που προκαλεί ηδονή'. Στο πεδίο της αισθητηριακής ανάλυσης, ο όρος σημαίνει 'που έχει σχέση με αρέσκεια / απαρέσκεια', όχι μόνο αρέσκεια. Αυτοί δύο όροι *hedonic* και

ηδονικός είναι «ψευδόφιλος μονάδες» (*false friends*), δηλαδή λέξεις δύο διαφορετικών γλωσσών που είναι μορφολογικά παρόμοιες και συχνά αποτελούν διαγλωσσικά δάνεια (Chatzidaki et al., 2005). Οι ψευδόφιλες μονάδες συνήθως έχουν κοινή ετυμολογική προέλευση ή η μια προέρχεται από την άλλη, αλλά δεν έχουν την/τις ίδια/ες σημασία/ες. Ως αποτέλεσμα, ο αγγλόφωνος όρος *hedonic* δεν θα έπρεπε να αποδοθεί με τον αντίστοιχο ελληνικό, καθώς αυτό θα οδηγούσε τους έλληνες χρήστες στην παρανόηση ότι ο όρος αφορά θετική στάση μόνο. Ο όρος, λοιπόν, αποδόθηκε ως **αρέσκεια**, σε γενική πτώση, και σε συμφράσεις μεταφράζεται όπως στα παρακάτω παραδείγματα:

hedonic liking = αρέσκεια

hedonic (liking) scales = κλίμακες μέτρησης αρέσκειας

hedonic rating / judgement = βαθμολόγηση / κρίση αρέσκειας

hedonic questionnaire / test = ερωτηματολόγιο / δοκιμή αρέσκειας

hedonic term = όρος αρέσκειας (π.χ. ευχάριστος, δυσάρεστος)

hedonic criteria = κριτήρια αρέσκειας

Οι όροι (τρεις όροι αλλά δύο λεκτικές μορφές) **odour** και **aroma**^{1,2} αποδόθηκαν ως **οσμή**^{1,2} και **άρωμα** αντίστοιχα, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις οριζόμενες έννοιες περισσότερο παρά τις μορφές-λέξεις. Δηλαδή, **odour = οσμή**¹, **aroma**¹ = **οσμή**², **aroma**² = **άρωμα**.

5.5 Φωνητική μεταγραφή των αγγλικών όρων στα ελληνικά

Σε αντίθεση προς τις προηγούμενες περιπτώσεις, ο όρος **umami** δεν μεταφράστηκε, αλλά μεταγράφηκε με ελληνικούς χαρακτήρες ως **ουμάμι**, καθώς ο αρχικός όρος χρησιμοποιείται ηχητικά αυτούσιος και είναι πλέον καθιερωμένος σε διάφορες γλώσσες. Η τεχνική της φωνητικής μεταγραφής επιλέχθηκε και σε άλλες περιπτώσεις που οι Έλληνες ομιλητές είναι ήδη εξοικειωμένοι με τους αγγλόφωνους όρους και τις «ελληνοποιημένες» τους γραπτές μορφές, όπως για παράδειγμα: **marshmallow = μαρσμέλλου**, **profile = προφίλ**.

5.6 Διάφορες άλλες περιπτώσεις σχηματισμού νεολογισμών

Η απόδοση το όρου **flavour** στα ελληνικά ήταν δύσκολη, καθώς αναφέρεται στον 'σύνθετο συνδυασμό των αισθημάτων όσφρησης, γεύσης και τριδύμου, που γίνονται αντιληπτά κατά τη διάρκεια της γευστικής δοκιμής'. Ήταν δύσκολο να σχηματιστεί ένας διαφανής και απλός όρος που να αποδίδει την περιπλοκότητα της έννοιας. Τελικά, δημιουργήθηκε ο νεολογισμός **οσμόγευση**, συνδυάζοντας τις λέξεις *οσμή* και *γεύση*.

Για τον όρο **taint**, που σημαίνει τη 'γεύση ή οσμή ξένη προς το προϊόν, που προέρχεται από εξωτερική μόλυνση', χρειάστηκε να δημιουργηθεί επίσης νεοόρος. Προκρίθηκε η λέξη

μόλυσμα, από τις λέξεις *μολύνω* και την κατάληξη *-σμα*, που συχνά χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό ουσιαστικών.

Η λέξη **moisture**^{1, 2} με δύο διαφορετικές σημασίες για την ίδια μορφή στα αγγλικά αποδόθηκε με δύο διαφορετικές μορφές στα ελληνικά, μία από τις οποίες είναι νεολογισμός. Αυτό έγινε για να διευκολυνθεί η διάκριση μεταξύ των εννοιών, αφού η ελληνική προσέφερε τη δυνατότητα σχηματισμού ενός νέου ουσιαστικού, όπως φαίνεται παρακάτω:

moisture¹ = **υγρασία** (αντίληψη της περιεχόμενης ποσότητας υγρασίας ενός τροφίμου από τους απτικούς υποδοχείς στο στόμα και επίσης σε σχέση με τις λιπαντικές ιδιότητες του προϊόντος. Σημείωση: Αντικατοπτρίζει όχι μόνο τη συνολική ποσότητα υγρασίας που γίνεται αντιληπτή, αλλά και τον τύπο, τον ρυθμό και τον τρόπο απελευθέρωσης ή απορρόφησης)

moisture² = **υγρότητα** (επιφανειακό χαρακτηριστικό υφής που περιγράφει την αντίληψη του νερού που απορροφάται ή απελευθερώνεται από ένα προϊόν) (νεολογισμός)

Το πρόθημα **off-**, σε σχηματισμούς όπως **off-flavor**, **off-odor**, **off-note**, μεταφράστηκε ως **αποκλίνων/-ουσα/-ον**, που σημαίνει 'που δεν ακολουθεί το κανονικό ή το αναμενόμενο'. Έτσι, ο ορισμός αξιοποιήθηκε για να περιγράψει τη μη τυπική οσμόγευση, οσμή και νότα, αντίστοιχα.

6 Συμπεράσματα

Κατά τη διαδικασία απόδοσης του αισθητηριακού λεξιλογίου από τα αγγλικά στα ελληνικά, προέκυψαν ζητήματα και προβληματισμοί, αλλά οι τεχνικές και οι αρχές που παρέχονται από τα πρότυπα ISO και ΕΛΟΤ ως οδηγοί μετάφρασης και σχηματισμού όρων ήταν εξαιρετικά χρήσιμες. Παρείχαν το πλαίσιο και ένα ασφαλές έδαφος για το συγκεκριμένο έργο.

Όσον αφορά τις τεχνικές που χρησιμοποιούνται για τη μετάφραση και τον σχηματισμό των όρων, η προτίμηση για τη μητρική γλώσσα, στην προκειμένη περίπτωση την ελληνική, ήταν η πρώτη που εφαρμόστηκε, καθώς αυτός ήταν ο κύριος στόχος της εργασίας. Η γλωσσική ορθότητα, η καταλληλότητα για το υπό μελέτη επιστημονικό πεδίο, η γλωσσική οικονομία και η μορφολογική και υφολογική συνέπεια εφαρμόστηκαν επίσης σε κάθε περίπτωση μετάφρασης όρων ή σχηματισμού νέων όρων. Η σημασιολογική διαφάνεια των όρων ήταν προτεραιότητα. Ελήφθησαν επίσης υπ' όψιν η δυνατότητα των όρων για παραγωγή και σύνθεση.

Προτιμήθηκε η χρήση υπαρχουσών ελληνικών μορφών για την απόδοση των αγγλικών όρων, ειδικά στην περίπτωση των επιθέτων που περιγράφουν ιδιότητες τροφίμων. Αυτά τα

επίθετα αποτελούν μέρος του γενικού λεξιλογίου στη γλώσσα-πηγή, που χρησιμοποιείται από τους καταναλωτές και τους συμμετέχοντες σε αισθητηριακές δοκιμές, και το περιθώριο για δημιουργία νεολογισμών σε τέτοιες περιπτώσεις είναι στενό. Επίσης, διαγλωσσικά δάνεια με φωνητική μεταγραφή χρησιμοποιήθηκαν σε ορισμένες περιπτώσεις όταν δεν υπήρχε ελληνική λέξη και ο αγγλικός όρος ήταν ήδη σε ευρεία χρήση διεθνώς.

Το μεγαλύτερο ενδιαφέρον, βέβαια, το είχαν οι περιπτώσεις που απαιτούνταν σχηματισμός νεοόρου. Οι περιπτώσεις αυτές αποτελούν και την σημαντικότερη προσφορά αυτής της εργασίας στο πεδίο της αισθητηριακής ανάλυσης και στην ελληνική ορολογία. Νεολογισμοί παρήχθησαν για ουσιαστικά που σημαίνουν έννοιες και ιδιότητες τροφίμων. Οι ίδιες τεχνικές και αρχές εφαρμόστηκαν και έτσι προέκυψαν ουσιαστικά που είναι σημασιολογικά διαφανή για τον Έλληνα, ακολουθούν τους γραμματικούς κανόνες της ελληνικής όσον αφορά στον σχηματισμό λέξεων, είναι κυρίως μονολεκτικοί σχηματισμοί και ενσωματώνονται ομαλά στο ελληνικό λεξιλόγιο.

Το γλωσσάριο που προέκυψε δημοσιεύεται σε συνέχειες στο περιοδικό της ΕΛΕΤΟ «Ορόγραμμα», είναι διαθέσιμο στον ιστότοπο της ΕΛΕΤΟ (Hellenic Society for Terminology, 2022) και στην ορολογική βάση της ΕΛΕΤΟ με τους όρους στα ελληνικά, αγγλικά, γαλλικά και γερμανικά (*Sensoterm-Sensory Analysis Termbase*, 2023).

Βιβλιογραφικές αναφορές

Chatzidaki, I., Giannakouloupoulou, I., Grigorova, P., Kalogeropoulou, A., Kostoula, T., Liontou, T., Panagiotou, M., Patsala, P., Psomou, P., Pyromali, V., Theocharopoulou, C., & Vrettou, I. (2005). *An English-Greek Dictionary of False Friends* (M. Terkourafi & A. Oikonomidis (Επιμ.). National and Kapodistrian University of Athens.

Hellenic Society for Terminology. (2022). *English-Greek Glossary of Terms and Definitions of Sensory Analysis Concepts*. (Cooperation of ELETO with EMAKOATP Laboratory, University of the Aegean). http://eleto.gr/download/Bodies/English-Greek-Glossary-of-Sensory-analysis_ELETO_EMAKOATP.pdf

International Organization for Standardization. (2008). *Sensory analysis — Vocabulary* (ISO 5492:2008).

Kemp, S. E., Hollowood, T., & Hort, J. (2013). *Sensory Evaluation: A Practical Handbook*. Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118688076>

Mussack, B. (2021). *Introduction to Technical and Professional Communication: Technical Communication through a Social Justice Lens*. University of Minnesota. <https://pressbooks.umn.edu/techwriting/>

Panagiotou, M. (2022). *Development of linguistic tools to investigate consumers' sensory perception and emotional response to food* [Διδακτορική διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου]. <https://doi.org/10.12681/eadd/53184>

Sensoterm-Sensory Analysis Termbase. (2023). <https://eleto.gr/el/orologikoi-poroi/vaseis-oron/anazitisi/?database=sensoterm>

WordReference.com (χ.χ.). hedonic. Στο *English-Greek Dictionary WordReference.com*. Ανακτήθηκε 11 Αυγούστου 2022, από <https://www.wordreference.com/engr/hedonic>

Βαλεοντής, Κ. (2010α). Οι διεθνώς τυποποιημένες διαγλωσσικές «αρχές σχηματισμού όρων» (κατά ISO). Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). *Ορόγραμμα*, 102 (<https://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or102.pdf>)

Βαλεοντής, Κ. (2010β). Μηχανισμοί σχηματισμού ελληνικών όρων. Ελληνική Εταιρεία Ορολογίας (ΕΛΕΤΟ). *Ορόγραμμα*, 103 (<https://www.eleto.gr/download/Orogramma/Or103.pdf>)

Βαλεοντής, Κ., & Κριμπάς, Π. (2014). *Νομική γλώσσα, νομική ορολογία: θεωρία και πράξη*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Θεοδωροπούλου, Μ. [Επιμ.]. (χ.χ.). *Λεξικό Γλωσσολογικών όρων*. Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα. Ανακτήθηκε 7 Νοεμβρίου 2022, από https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/glossology/

Λουπάκη, Ε. (2005). *Η διαφοροποίηση μεταξύ πρωτότυπου και μεταφράσματος: η περίπτωση των κοινοτικών κειμένων*. [Διδακτορική διατριβή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης]. <https://www.didaktorika.gr/eadd/handle/10442/14822>

Παναγιώτου, Μ., & Γκατζιώνης, Κ. (2021). Πρόταση απόδοσης της ορολογίας του κλάδου της γλωσσολογίας «sensory linguistics» στην ελληνική γλώσσα. Στο *13ο Συνέδριο "Ελληνική Γλώσσα και Ορολογία"*.

Μαλαματένια Παναγιώτου

Καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας, Λεξικογράφος, Μεταδιδακτορική ερευνήτρια
Εργαστήριο Μελέτης Αντιδράσεων Καταναλωτή και Οργανοληπτικής Ανάλυσης Τροφίμων και Ποτών
Τμήμα Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής Πανεπιστημίου Αιγαίου
Ηλ-ταχ.: teniapanag@aegean.gr

Κωνσταντίνος Γκατζιώνης

Αναπληρωτής Καθηγητής
Εργαστήριο Μελέτης Αντιδράσεων Καταναλωτή και Οργανοληπτικής Ανάλυσης Τροφίμων και Ποτών
Τμήμα Επιστήμης Τροφίμων και Διατροφής Πανεπιστημίου Αιγαίου
Ηλ-ταχ.: kgkatzionis@aegean.gr

Γεώργιος Α.Τσιάμας

Διπλωματούχος Ηλεκτρολόγος-Μηχανολόγος Μηχανικός ΕΜΠ
Γενικός Γραμματέας της ΕΛΕΤΟ, μέλος του ΓΕΣΥ της ΕΛΕΤΟ
Μέλος επιτροπών και ομάδων τυποποίησης και ορολογίας
Ηλ-ταχ.: tsiamasge54@outlook.com.gr